

ner deels met
ze ook dat
anen worste-
zamenlijk
wat het
ze der belofte
gste vijanden
van wet en
van het be-
c van de in-
Eer gerefor-
te realiseren
daanse termi-
k" willen ko-
komen gelijk

ilde men dan
Een nieuwe
marvan? Let
van het be-

lijden is,

eiende, maar
luut, dat de
nd uit regle-
dresses. Men
krijgen. Maar
kerk, en de
aties aan an-
druk te ma-
hateijks".

vrij uitvoerig
angaande het
aerhaling val-
op neer; men
s, de warm-
waarmee de
ud, — die is
schrijft is en
ijden is en
et heden. En
ad (als ware
troversarium,
t aan op dat

onder die af-
lijk", wijl ze
t koeterwaals
in. Om Barth
, en ze goed
sond en nooit
n taal; want
dat hij in de
te meesten bij
Dan moet ge
iet overslaan,
of praecise-
t hoofd zien.
el. Met dood-
men niemand
is, om als je
raren op „de
zien, waarom
schilt als de
barthiaan van
om te weten,
de hervormde
vegeteert op
it er ook ge-
d zich laten
illen van dit
realiteit. Het
het; het was
napte er geen

niet bij ge-
en. Want die
rijk bedoeld",
gestieve zwit-
en op de dan
, die hun les
och weer eens
gen worstelen
gezamenlijk te
der Kerk. De
s geslagen, en
or Dordt ge-
nstrant, heeft
er gezet over
r „Kerk". Hij
r-de-Kerk de
ze hem uit de
k hadden ver-
t" (op grond
geworsteid
is der neder-
r te formule-
het carillon
ster. Respect
„Beweging",
heeft pãthos-
wordt gewor-
wronnen-heb-
n. Zij hadden
van de aard

van „het" belijden het „ja" van Gomarus met het
„neen" van Episcopius zou brengen onder één pathos-
noemer.

Men moet hun toegeven, dat ze 't eerlijk hadden ver-
teld, jaren geleden al, toen Haitjema latijnse woorden
(„via media") gebruikte, om te vertellen, dat je

A—Z—B

op het pad tussen A en B (zeg maar Gomarus-A en
Episcopius-B) het midden (punt Z) hebben moest,
en dan nog daar boven uit moest gaan, zou je de
waarheid ontmoeten.

Ze hebben het eerlijk verteld; alleen maar, de mees-
te gereformeerden in de Herv. Kerk dachten er niet
bij na. Toen Miskotte kwaad werd, omdat een zekere
K. S., zei, dat Miskotte de Catechismus-inhoud niet
meer geloofde, en Haitjema een toenmalig student
(Van Ruler) de copie liet schrijven, die hem, de pro-
fessor, verdedigen moest tegen de critiek van de do-
minee K. S., die Calvijn tegenover Haitjema-qua-Barth-
importeurt (en verloochenaar van de confessie van
Hoedemaker), stelde, toen dachten de meeste her-
vormden, die nog de moete namen, er kennis van te
nemen: allemaal vechtjasserie-voor-niks. Onze pro-
fessor Haitjema, schrijver in het confessionele blad
„De Gereformeerde Kerk", zou geen confessioneel
meer wezen? En die Barth geen geleerde man? En
rechtvaardigmaking—om-niet, waar
ook ds Zandt zo mooi over preekt, wel, daar schrijft
toch ook die Barth over? Ze sliepen, ze sliepen.

Maar de Barthianen werkten door.
En ze vingen één voor één alle kindertjes-van-Go-
marus, student geworden bij barthiaanse hoogleraren.
Ook velen, die van goed-gereformeerden huize waren,
kwamen onder de invloed; hun blad vócht niet, en zei
niet, dat Miskotte de catechismus-inhoud niet ge-
loofde, noch dat Haitjema Hoedemaker in de steek
gelaten had (behalve dan in de „moderamineale"
wil: Kirchland, Kirchland, über alles, über alles in
der Welt).

En nu zijn ze allemaal gaan zwéven tussen A en B,
tussen Gomarus en Episcopius, gaan zwéven boven
punt Z. En ze hebben daar worstelend een nieuwe
formulering gegeven van: de aard (!) van „het" (!)
„belijden" (!) der „Kerk" (!).

„Het Oever" en „De verte roept",

twee romans door Annie Oosterbeek—
Dutchun. Een uitgave van Van Holkema
& Warendorf, N.V. te Amsterdam. (Het
Oever, tweede druk).

Wij hebben in deze beide boeken te doen met een
opmerkelijk debuut. Deze schrijfster, die, naar wij
vermenen, een engelse van geboorte is en al heel jong
naar Nederland overkwam, komt uit de eenvoudige
kringen van ons volk op en moet wel plotseling tot
de ontdekking gekomen zijn, dat zij „het heerlijk am-
bacht" machtig is.

Deze romans liggen in elkaars verlengde. Zij spelen
op de Veluwe en hebben dus een regionaal karakter,
wat allermintst zeggen wil, dat we nu ook met werk
van klein kaliber te doen hebben.

„Het Oever" is de naam van een boerderij, ergens
in de IJsselstreek. Het boeren-echtpaar heeft twee
zoons, de oudste is Jaap en de jongste Albert-Jan.
Het eerste boek vertelt van de oudste en het tweede
van de jongste zoon.

De auteur kint de Veluwe. Ze doorgroeft het
veluwe type, het karakter van de veluwe boer en
boerin, de landstreek zowel als de landaard en tel-
kens zegt men tot zichzelf bij het lezen: ja, zó zijn ze.
Toch, we herhalen het, hebben deze romans zelf geen
regionaal karakter. Integendeel. Haar figuren zijn wel
volkomen één met de veluwe bodem, maar ze dringt
zo ver door tot het diep-menselijke, dat wij er ons
onmiddellijk aan verwant gevoelen. Het zijn mensen
van vlees en bloed, zondig vlees en bloed, die zij be-
schrijft; mensen met laaiende hartstochten, met diep-
menselijk leed, verterend berouw over bedreven kwaad,
intens heimwee naar waarachtig geluk en biddend ver-
langen naar vrede voor het hart.

We willen weerstand bieden aan de verleiding een
resumé te geven van de inhoud van deze boeken. Men
leze zelve. Het is boeiende lectuur, de stof houdt u
tot de laatste bladzijden in haar greep.

En we aarzelen niet hier van christelijke roman-
kunst te spreken. Op geen enkele bladzijde is er de
speculatie bij de schrijfster door zinnenprikkende
sensatie, succes te maken. Integendeel, zij is sober in
het noemen van de zonden, zij camoufleert het kwaad
nergens, door een schijn van valse romantiek.

De conceptie is in strenge lijnen getrokken. Aan
het slot van haar tweede roman zegt ze: „Het schip
van zijn leven komt de haven binnen. De grote Boots-
man, Die het roer in handen hield, dwars door storm
en getij, heeft het anker geworpen; het ligt onwrik-
baar in geloof en vertrouwen.....".

Dit zijn geen goedkope woorden, die een stichtelijk
slot moeten geven aan het verhaal. Zij zijn het eind-
resultaat, het sluitstuk van de pyramide, waarmede
reeds bij het leggen van de basis werd gerekend.

Een opmerkelijk ding is ook, dat het tweede deel
op gelijk literair niveau bleef als het eerste deel. De

Het is mis. Maar niet pas, toen ze die K.O. accep-
teerden liep het mis. Het was al verloren, toen ze
allemaal gingen „worstelen" boven punt Z. De „via
media" van Haitjema, die was mis. Het was mis,
daarvóór, toen ze zeiden: er kan een „Land" zijn, al
was 't een „Kirch-land", dat „über alles in der Welt"
gelden mag.

We hebben van de rechter gezegd, dat hij op be-
paalde punten heeft nagelaten wat hij had kunnen en
mogen en moeten doen.

Maar we mogen niet verzwijgen, dat het „nalen" al
sedert de negentiende eeuw ook bij de vaders van
de klagers zelf in zwang is. Het moet m.i.
gezegd worden. Want er is gevaar. Er is gevaar, dat
de schuld van de rechter hen zelf over het gevoel van
eigen schuld heen helpt. De nieuwe K.O. heeft met
de termen van Dordrecht de muren van Dordrecht
zelf omver gestoten.

En daarom willen we in een laatste artikel iets
daarover zeggen. Want het is tijd om wakker te wor-
den: tempus adest quo nunc iuvenes exurgere
oportet. Zal men weer in slaap vallen? Weer denken,
dat vechtjasserie altijd overbodige luxe is? Nog even
weinig begrijpen van de worsteling, die nodig bleek,
heden tegen barthianen, morgen tegen hiërarchie, die
ons wil wijsmaken, dat het stichtelijk wezen kan, u te
laten verplichten om zelf te zondigen, opdat uitge-
rekend ONS „Kirchland, Kirchland, über alles, über
alles in der Welt" zou gelden?

Het uur na een „verloren" proces is temeer een „ge-
legenheid" om aan DIE procedure te beginnen, waar-
van de rechtvaardige uitkomst al lang voor ons ver-
dend is. Maar die alleen wordt „toegeëigend" aan
wie ze nemen in geloof.

De aard van het belijden! Het volk denkt: ha,
dat is een mooi woord, een vette koe.

Maar het was een magere koe. Een magere term.
K. S.

CORRIGENDUM.

In ons artikel over het proces Herv. Kerk uit het
voorgaande nummer, bl. 114, kolom 2, regel 20 van bo-
ven, staat „een wezenlijke drieënheld". We hopen, dat
men uit het zinsverband zelf al begrepen heeft, dat hier
moet staan: „geen wezenlijke drieënheld". De zin zou
anders onverstaanbaar zijn.
K. S.

LITERATUUR EN KUNST

uitgevers zeggen ons: „Reeds direct na de verschi-
ning van „Het Oever" werd de auteur van verschil-
lende kanten de vraag naar dit vervolg gesteld".

Het is in de geschiedenis der literatuur geen on-
gewoon verschijnsel, dat deze drang op een auteur wordt
uitgeoeft. Maar eveneens is het geen ongewoon
verschijnsel, dat zo'n tweede werk een deceptie
werd. De voorbeelden liggen voor het grijpen. Dat is
hier niet het geval. De schrijfster Van Nes-Uilkens,
die het eerste deel inleidt, zegt daar: „Resumerend:
„Het Oever" is een boek, dat een volle aandacht en
een grote lezerskring waard is.....". We stemmen
dat zonder reserve toe en zeggen precies hetzelfde,
óók van het tweede boek: „De verte roept".

Wanneer wij tenslotte dan toch nog een opmerking
plaatsen willen, is dit niet om het werk van deze
schrijfster toch nog weer een cachet op te drukken,
waardoor het voor ons onaanvaardbaar zou worden.
Ik geloof, dat, wat ik hier zeggen ga, een algemeen
verschijnsel is bij geheel onze christelijke romankunst
van de laatste tijd en veeleer een gevolg is van een
algemeen mankement onder ons allen, dan van een
speciaal tekort bij juist deze schrijfster.

Ik bedoel dit: Wat ook weer bij deze beide romans
opvalt, is, dat er voor de Kerk bijna geen plaats in
het verhaal blijft gereserveerd.

De Kerk komt er wel in voor, waarschijnlijk in dit
boek de Ned. Herv. Kerk. Ook komt de dominee er in
voor. Maar zij hebben geen centrale plaats. Ze zijn
verschijnenselen in de veluwe gemeenschap, die er nu
eenmaal zijn en dus een plaats moeten hebben. En bij
deze schrijfster liefst dan ook een sympathieke plaats.
En dat is in heel veel christelijke literatuur nog niet
eens het geval. Heel vaak komt er de Kerk in voor als
object van scherpe critiek, dominees en ouderlingen
komen er doorgaans zelfs maar bekaaid in af of wor-
den verwrongen tot een caricatuur. Zelden wordt de
Kerk als iets anders gezien dan een puur menselijke
instelling, vol zonden en gebreken en ellendigheden.
Dat is in het werk van deze auteur niet eens het ge-
val. Zij waardeert en is mild in het oordeel. Maar in
felte negeert toch ook zij de Kerk. En dat is een al-
gemeen groot tekort bij geheel onze christelijke ro-
mankunst. Een tekort — ik voeg het er in één adem
aan toe — dat zijn oorzaak in het tekort der Kerk
zelf heeft. Wanneer de Kerk haar eigen Schriftuur-
lijke positie niet meer ziet en tot gelding brengt in
het leven, kan niet verwacht worden, dat de Kunst
dit nog wel doet. De Kerk is ons aller Moeder en wan-
neer deze ontaardt zullen de kinderen zijn als de
Moeder.

Ik werd bij dit grote mankement onder ons weer
sterk bepaald, toen ik in een kleine gemeente deze
week een preek hoorde lezen van Ds H. J. Schilder
over „Moederschap en Ouderlingschap" in de Kerk
(1 Tim. 2: 15, 3: 1 en 2a). Hij merkt daarbij op: „Ik
geloof, dat de kerk arm geworden is, omdat ze niet

OP EN OM 'T KERKPLEIN

Broeder Duiveman

Hij zat schuins voor mij in de kerk.
En alles behalve op zijn gemak.
Onrustig schoof hij heen en weer.
Nu eens probeerde hij het met het hoofd op de
rechter-, dan weer met het hoofd op de linkerarm.
Het werd ten slotte de rechterarm. Hij zat. Of liever:
hij hing. Zo lang het duurde. Want na enige tijd ging
blijkbaar de elleboog, waarop hij leunde, zeer doen.
Derhalve werd de schone zakdoek onder de elleboog
gelegd. Zie zo, dat zat lekker. Hij voelde de rust, dat
zij goed was.

Junior, die door vader ter kerk was meegenomen,
deed naar de mogelijkheden, hem geboden, net
als vader. Dies leunde hij niet op zijn elleboog, maar
legde hij het hoofd op de bank. Zoals de ouden leunen,
zo steunen de jongen.

De dominee had er geen schuld aan. Want het
steunpunt voor het moede hoofd werd reeds gezocht.
toen deze nog bezig was aan het voorlezen van de
tekst. Niet, dat het die morgen „gesneden kook" was.
Je moest er wel bij zijn. Dominees had niet zo'n een-
voudige tekst. Er zijn nu eenmaal in de Schriften, niet
alleen in die van de geliefde broeder Paulus, dingen
„zwaar om te verstaan". En deze domineé behoorde
niet tot het soort, dat die zwaar verstaanbare plaat-
sen tot gemak van zijn hoorders en van zichzelf maar
liggen laat. Hij had er dan ook behoorlijk op gestu-
deerd. Want de preek was helder. De tekst werd door-
zichtig. Al was het dan niet een van die vlotte preek-
jes, die zo prettig zijn om aan te horen, al zijn ze dan
onder de geestelijke spijsen wat men bij de spijs des
lichaams „maagvulling" noemt. Je moest er bij zijn.
Hetgeen dan vaak de winst oplevert, dat het in sterke
concentratie gehoorde vaak ook langer bij blijft.

Zat het 'm daarin bij broeder Duiveman?
Gebrek aan concentratievermogen?
Dat mocht je denken.

Hij deed veel aan duivensport.
In 't nette dan.

Hij hoorde bij de Zaterdagvliegers.
Een keer heb ik hem op een Zaterdagmiddag mee-
gemaakt hoog boven de daken. Daar was de til. En
het wachten op een kostbaar doffertje, dat uit
Midden-Frankrijk komen moest. De weerberichten
waren secuur gevolgd. De spanning steeg bij de vijf
minuten. Maar rustig wachtte hij als een kat voor
't muizengat. Wanneer Junior door 't venster keek,
dan was 't: „St, jongen, ik wacht op ons doffertje".
En als moeder-de-vrouw, die zo lang op de winkel
paste, hem riep, omdat ze het alleen niet afkon, snelde
hij zo driftig naar beneden, dat het duidelijk was, dat
hij de klant verwenste, al gebeurde dat dan, vanwege
het bezoek, per inblijvende zonde, dus „inwendig".

„Een stille man", rapporteerde broeder Geldof van
het huisbezoek, „een stille man". Waarop ik langs mijn
neus weg en bijna tot schrik van de praeses de vraag
stelde, of broeder Geldof ook het gesprek wel gebracht
had op de duiven? Want ik had bij ondervinding, dat
de woordenstroom, als het over de duiven en de dui-
vensport ging, over de competities en de wisselbeker,
niet te stuiten was. Juffrouw Duiveman was er niet
zo enthousiast van: die duiven, zo zei ze, die duiven
vréten geld.

Toevallig ontdekte ik dezer dagen wat broeder Dui-
veman bijdroeg voor de kerkdienst. En 'k ben er ze-
ker van, dat hij zijn doffertje beter honoreert dan
zijn Heer en zijn God.

Die Zondagmorgen heb ik me overigens door Dui-
veman niet laten storen. Maar wel even gedacht:
„Waar uw schat is, daar zal ook uw hart zijn".

'k Moet er nog weer eens gauw met Duiveman over
praten. Wie weet, hoe gauw óók voor hem de Grote
Afrekening komt. En het tekort zal wel niet aan te
zuiveren wezen met het feit, dat Duiveman niet tot
de Zondag-, maar tot de Zaterdagvliegers behoorde.

D. E. C.

meer dicht of ook maar rijmt op het ouderlingschap.
Er bestaat veel lyriek over het moederschap, maar
wie durft een gedicht te maken, een psalm, over het
ouderlingschap? En daar ziet ge een bewijs, hoezeer
de dingen uiteengerukt zijn. Het moederschap is ver-
romantiseerd; is inderdaad vaak bezongen, maar nau-
welijks bezongen als een schone ambtelijke dienst aan
Gods Kerk. En het ouderlingschap is geïdealiseerd,
dat werd helemaal niet bezongen. Men acht het óf
te plechtig óf juist anderszids slechts te behoren tot
het „institutionele" leven der kerk, dat dan vaak van
lager orde wordt geacht. En zo hebben we wel veel
gezingen op „mijn zaligheid", maar we missen ze over
het doopvont (moederschap) en bevestiging tot het
ouderlingambt.....".

In deze woorden ligt besloten wat wij bedoelen,
wanneer we op het tekort wijzen in onze romankunst.

Dit tekort is er ook in het werk, dat we hier be-
spraken. De Kerk, dat is ook hier hoogstens een in-
stituut, dat ons naar de hemel moet helpen, maar

het is geen krachtcentrale, waar we de energie ontvangen om in ambtsdienst — ik bedoel het ambt der gelovigen — bezig te zijn in ons werk van iedere dag. Maar nogmaals: dat is geen speciaal tekort van dit werk. Het is een tekort over heel de linie. Paulus verbindt „moederschap“, dus doopvont, de taak der vrouw aan het regeerambt, ouderlingschap van de man, om zo samen bezig te zijn aan de bouw van de Kerk. Wanneer deze beide dingen weer centraal gaan worden in ons leven, krijgt ook in de romankunst de Kerk weer de plaats die zij hebben moet. R. v. R.

GRONINGER Brieven

Amice frater.

Ik zou U vertellen van een bekeringsgeschiedenis, nl. die van de beroemde Franse wijsgeer Bergson.

Het aantal van die geschiedenissen is zeer groot: de waarde er van kan dit adjectief niet lijden. Het verhaal omtrent Bergson, dat Jacques Chevallier gaf in de „Revue des deux mondes“ is daarom van belang, omdat het ons doet zien hoe grote rol de mystiek bij Rome speelt, waardoor het voor velen in onze dagen, die te midden van de angsten van onze tijd naar enige vastigheid zoeken voor hun leven, grote aantrekkingskracht heeft; veel meer dan de eenvoudige Schriftuurlijke waarheid, die de mens alleen, door Gods genade, wil doen steunen op de beloften Gods, ons in Zijn Woord geopenbaard.

Het is de mystiek, die, zoals steeds in revolutionaire tijd, vele gelovige en ongelovige mensen trekt. De mens leert het alleen door Gods genade af iets in zichzelf te zoeken om alleen op Gods beloften in Christus te bouwen.

Bergson was van joodsen huize, opgevoed in de orthodox-joodse leer, die naar zijn getuigenis geen indruk bij hem naliet. Ik was, zo zei hij, erger dan vijandig; ik was onverschillig.

Het was enige tijd vóór zijn heengaan, dat zijn leerling Chevallier, een rooms mysticus, hem opzocht. Hij was reeds lijdend en nam onder het gesprek zijn medicijnen in. Eerst een paar druppels homeopathie en daarna asperine.

Medisch gesproken at hij dus van twee wallen. Geestelijk trouwens ook.

Na korte inleiding stelde Chevallier de vraag, welke in die dagen — het was in Maart 1938 — velen in Frankrijk en daarbuiten bezig hield: nl. de bekering van Bergson, naar men meende, tot het christendom en dan tot de roomse kerk.

Bergson, wiens voorlezingen niet alleen door de studenten, maar ook door velen, vooral dames uit de grote wereld van Parijs, zeer gezocht waren, stond bekend als een ongelovige.

Hij brak met de aanbidding der rede, maar richtte een ander afgodsbeeld en altaar op: de intuïtie, de levensstroom van welke elk mensenleven slechts een golfje zou zijn. Zijn wijsheid deed dus warmer aan dan 't dorre intellectualisme, dat niet meer in de mode was. Maar nu hoorde men verhalen: Bergson is tot de

erkenntenis gekomen, dat God bestaat, en dat er is een leven na dit leven.

En Chevallier formuleerde zijn vraag aldus: hoe heeft Bergson God gevonden? De wijsgeer antwoordde: zeg liever, hoe vond God Bergson.

Een sympathiek antwoord. Ja, hoe? Keerde hij zich tot het Woord Gods, leerde hij de knie buigen voor de Christus der Schriften als zijn Heiland en Verlosser? Zo was het helaas niet.

Laat ik 't verhaal zijner bekering kortelings volgen. Mijn wijsbegeerte, dus verhaalde Bergson, voerde mij allengs tot de waarheid, dat niet de stof het mysterie is, maar het leven.

Ik begon in te zien, dat de mens is lichaam en ziel en dat de ziel een zelfstandig bestaan heeft, niet gesteund, eer geremd door het stoffelijke. Ook het voortbestaan der ziel loochende hij niet meer. Maar dan was hij weinig verder dan bijv. een wijsgeer als Fechner en zelfs als diens leerling Hijnmans.

De vraag kwam bij Bergson op: zou God er zijn? De bewijzen, die bijv. de roomse wijsheid dan geeft, bevredigden hem niet.

Hij deed echter de ervaring op, dat er mensen waren, die hem bekenden, dat zij, zonder nog van enige openbaring van God te kunnen spreken, toch, wat de intuïtie betreft, boven de gewone mensenmaat uitgingen.

Ik hoop, wat deze uitlating betreft, hierop nog nader terug te komen in verband met een opmerking van ds Buskes in de „Waagschaal“ over het voornamen „gereformeerde“, dat de doorsnee-mens te boven gaat.

Wat Bergson dan betreft, hij ontmoette op een wetenschappelijke receptie een dame, die hem vertelde, dat zij vijandig stond tegenover alle religie, maar op eens zonder redenering, ook niet op een abstracte wijze, zo maar, tot de erkenntenis was gekomen: God bestaat.

Dit bracht de wijsgeer er toe, om een weg te zoeken, waarlangs zulke ervaring ook tot hem zou kunnen komen. Hij wilde dus God ontdekken. En daarom ging hij tot de mystieken.

Ook stelde hij zich bij het onderzoek der historie de vraag, of niet het Evangelie toch het begin van een nieuwe wereld had ingeluid.

Hij geloofde niet in de verandering van de menselijke natuur. Immers, in weerwil van het christelijk geloof bleef de mensheid die zij was; alleen geleid door het belang, zich stortend in haat en krijg.

Alleen dit werd hem duidelijk, dat er onder de mensen toch zijn, bij wie dat boze eigenbelang verdwenen is en die het goede zoeken voor anderen. Had Christus dit niet geleerd?

En zo kwam er bij hem de gedachte op, dat de roomse kerk toch wel een grote waarheid zou kunnen belijden.

En hij ging ook hierom tot de levenservaringen van mystieke geesten. Allereerst bij Mme. Guyon, die gelukkig nog dicht bij hem stond in die periode; maar bij haar vond hij nog te zeer de mens zelve op de voorgrond. Hij verlangde naar een volkomen belangeloosheid, een zich zelf vergeten, om zo tot God te naderen.

En toen kwam hij dan tot de grote roomse mystieken, de heilige Jean de la Croix en de heilige Thérèse. Het ligt ging hem op.

Deze heiligen klommen toch op tot de hoogste top der mystiek. Zij hadden waarlijk de nabijheid Gods ervaren, de eenheid met God, die hun ziel deed doorstromen met een grote vreugde.

Sainte Thérèse kon ook zeggen: ik vond God, maar het duurde lang vóór ik Hem weer herkende. Augustinus zag op naar de hemel en de grote werken Gods. Dat is nog niet de weg. Thérèse ervoer: klim niet op tot de hemel, om God te vinden; daal neer in uzelf; daár is God. Er moge geen directe relatie met God zijn, wat van belang is, dat is zich tot het innerlijk leven te richten, om daar alleen met God te zijn. Leibniz zei nog: God en de wereld. Maar wij kunnen niet tegelijk tot God en de wereld spreken, want om de stem van de Meester te verstaan moeten wij ons losmaken van de wereld, en gaan in de eenzaamheid. Zo kan de mens komen, hier beneden, tot 'n ervaren van God.

En zo had Bergson dan ook God gevonden. In de weg der mystiek was hij tot de ervaring, dat God bestaat, gekomen. Had hij ook de mystieke vreugde leren kennen, die echter geen vervloeiing in het goddelijke kan zijn.

Het pantheïsme heeft mij, dus Bergson, nimmer bekoord.

Het is groot God te leren ervaren, maar de mens leert daardoor juist zijn kleinheid kennen.

Bergson sprak echter ook van de Christus. En dan in echt roomse zin.

Had de historie hem reeds doen zien, dat het Evangelie toch een kracht in het leven ten goede was, de mystieken vertelden hem hoe dit kon zijn.

De grote roomse mystieken, dus zei hij, hebben niet getracht tot zekere mate het werk van Christus weer te beginnen, maar zij begeerden de imitatie, de navolging; zij wilden niet meer zijn dan incompleet, wat Christus ten volle was. Hij, Die onze zonden en ons lijden op zich genomen heeft.

Zo konden zij beleven, wat ook Christus ten volle had gezien en beleefd.

Hier zien wij hoe Bergson het karakter van de roomse mystiek goed begreep, zoals dit ook spreekt uit het bekende werk van Thomas à Kempis, waarvan het groot gemis, de waarachtige kennis der zonde, zelfs door gereformeerden niet altijd wordt doorzien. Werd Bergson nu rooms? In geen dele.

Hij had aan zijn mystieken genoeg. Hij vond de weg niet naar de Schrift.

Hij zocht zijn behoud nog in de eigen kracht. Dat hij niet tot de roomse kerk toetrad, zoals wel eens is beweerd, blijkt uit zijn testament. Daarin verzocht hij zijn nabestaanden, aan de aartsbisschop van Parijs te verzoeken, een priester te willen geven, om bij zijn uitvaart de gebeden te doen.

Als dit werd geweigerd, moest men naar een rabbi gaan, maar hem vertellend, dat Bergson liever een priester had gewild.

Merkwaardige, nog altijd joodse trek in zijn leven. Waarom vertelde ik van deze bekeringsgeschiedenis? Omdat zij is een teken van onze tijd, ook voor een zich nog noemende gereformeerde kring.

Maar daarover in een volgende brief. Met hartelijke groeten en heilbede, uw toegenegen MARNIX.

DE „Valse Leeruitspraken“ (I)

In verband met de beslissing van de synode van Kampen om niet door middel van synodale deputaten samen te spreken met de gebonden kerken doet een bewering opgeld, waaromtrent we nog een paar opmerkingen willen maken.

Die bewering is deze: De synode der vrijgemaakten spreekt van „valse leeruitspraken“. Maar dat is dwaasheid. Dat kan ze niet menen. Want toen de leeruitspraken in 1942 waren uitgevaardigd schreef Prof. Veenhof een zeer waardevol artikel daarover in „De Wachter“. En zou nu opeens vals zijn wat vroeger werd geprezen? Dat kan eenvoudig niet. De kerkelijke ellende is daarom ook niet door die leeruitspraken ontstaan. De oorzaak ligt ergens anders. Die leeruitspraken heeft men er maar bijgesleept. Het is onwaarachtig als men die er nu bij haalt en ze zo typeert.

In deze geest spreekt men. Speciaal Prof. Grosheide liet zich in „Belijden en Beleven“ op deze wijze uit.

We willen graag op deze kwestie ingaan. We zijn zelfs zeer dankbaar, dat het schrijven van Prof. Grosheide ons de gelegenheid biedt de hier in geding zijnde feiten te memoreren.

Om evenwel in deze de waarheid goed te leren zien moeten we beginnen met een beetje geschiedenis. En wel met die van „rondom „1905““.

Het is bekend, dat Prof. Lindeboom zich heel zijn leven scherp verzet heeft tegen de leer van de veronderstelde wedergeboorte¹⁾.

Wil men deze professor in dit opzicht goed verstaan, dan moet men nauwkeurig overwegen welke motieven hem daarbij leidden.

Het is immers zo, dat Lindeboom streed op twee fronten.

Enerzijds had hij te maken met de in sommige kringen der afgescheidenen heersende verregaande miskenning van de doop. Deze speelde immers bij zeer velen in het leven des geloofs praktisch geen rol.

En anderzijds vocht Lindeboom tegen de theorie van

Kuyper, dat de belofte des verbonds alléén aan de uitverkorenen toekomt; dat dus alleen de uitverkorenen in het verbond zijn opgenomen; dat de doop een specifieke „genade“ schenkt; dat de doop ook verzegeling is van wat reeds in het hart van de dopelings is gewerkt; dat de veronderstelde wedergeboorte de geestelijke grond voor de doop is; dat de wedergeboorte zonder het gepredikte woord wordt gewerkt en dat we het er nu voor moeten houden, dat de kinderen des verbonds reeds wedergebooren zijn.

Tegenover de miskenning van de doop bij velen accentueert Lindeboom dan met klem het grote voorrecht, de grote genade, welk in de doop aan de dopelings wordt geschonken. Hij wijst er met nadruk op, dat de doop de verbondsbefeltoe welke aan alle bondelingen wordt geschonken, ook aan allen verzegelt. In dit verband spreekt hij er ook wel van, dat men de kinderen moet houden voor wedergebooren, voor gelovigen enz. Maar bij dit „houden voor“ wil Prof. Lindeboom iedere gedachte aan een werkelijk veronderstellen van een werkelijk reeds geschiedte wedergeboorte radicaal afsnijden. Deze constructie wijst hij steeds met scherpe woorden af. Zijn spreken over „houden voor“ is niet meer dan een formulering van een praktische gedragsregel, dus van dat wat men wel „bejegening“ noemt.

Tegenover Kuyper poneerde Lindeboom met alle kracht, jaren en jaren lang, vooral deze stelling, dat de doop niet betekent en verzegelt, „wat in den doopeling a n w e z i g i s o f v o o r o n d e r s t e l d w o r d t a a n w e z i g t e z i j n, maar de beloften van het Genadeverbond, in het Evangelie geopenbaard“²⁾. Zoals bekend is heeft Lindeboom met zijn collega Prof. Noordt zij en vele predikanten en ouderlingen deze stelling aan het gereformeerde volk bekend gemaakt als de kern van zijn bezwaren tegen de leerconstructie van Dr Kuyper en de zijnen.

Met alle nadruk wil ik nu er op wijzen, dat we in deze stelling met het hart van Lindeboom's sacramentsopvatting hebben te doen. En deze sacramentsopvatting, waarin hij trouw zijn leermeester in de dogmatiek Prof. Helenius de Cock navolgde, heeft Lindeboom gedurende

geheel zijn leven vastgehouden en beleden³⁾.

En wie met dit feit niet rekent steeds tot een mistekening van wat Lindeboom wilde.

Zoals we reeds zeiden richtten Prof. Lindeboom en de zijnen zich publiek met hun bezwaren tegen Dr Kuyper's opvattingen. Hij deed dat in de hoop, dat de kerken er daardoor toe zouden gebracht worden haar bezwaren tegen Kuyper's constructies bij de synode van 1905 in te dienen.

Dit geschiedde.

En Lindeboom roerde zich in deze zaak geducht.

Op 29 Augustus 1905 — men houde deze datum goed vast — schreef Lindeboom b.v. aan deze synode: „In de „Vijf Stellingen“ heb ik met 41 andere broeders de Kerkeraden en de leden der gemeente opgewekt, tegen de daarin bestreden leeringen op te komen. Mochten wij dat niet doen? Moeten wij zwijgen, omdat zij die eene leer voorstellen, welke o.i. niet in de Belijdenisschriften wordt geleerd, verzekeren, dat hunne gevoelens liggen binnen de grenzen der Belijdenisschriften? Dat mogen wij niet; omdat naar onze overtuiging die leeringen anders zijn dan de leer, welke door de Gereformeerde Kerken wordt beleden, van andere grondstellingen uitgaan, en tot een van de confessioneel-Gereformeerde leer verschillend stelsel behooren.“⁴⁾

Ik geef hier dit lange citaat om goed te laten voelen met hoe krachtige overtuiging en hoe grote ernst Lindeboom Kuyper's standpunt bestreed en het eigen, alleen confessionele, inzicht verdedigde.

Op 1 Sept. 1905 — men lette weer op de datum — begon de synode van Utrecht met de bespreking der „leergeschiedenissen“. De synode komt dan evenwel niet verder dan tot het aanhoren van het rapport en ze besluit dat te laten drukken⁵⁾. De bespreking van het rapport zal 6 September beginnen.⁶⁾ Op die dag stelt Prof. Lin-

¹⁾ Reeds in 1895 schreef Lindeboom: „Dit is de vraag: Of het sacrament des Doops een teken is van Gods Verbond, of van iets dat in den doopeling is“. Lindeboom kiest dan resoluut voor het eerste. Zie „De Roeper“, 18 April 1895.

²⁾ Acta, p. 184.

³⁾ Acta, art. 124.

⁴⁾ Acta, art. 132.

¹⁾ Zie hierover „Rondom „1905““, Hoofdstuk I, 3. G en II, 5, 7, 8.

²⁾ „Vijf stellingen“, p. 17.